

Riport Bodonyi Csabával

1990. II.14.

Ekler Dezső: Miskolc városkapuját az elmúlt tíz-tizenöt évben egy idegen számára a sportcsarnok, a könyvtár és a szakszervezeti-, pártszékház jelentette. A parkban épült szoborszerű épületeket most megírtam egy Bodonyi - mű. Furcsa módon a ház arra a területre került, amely ebben a modernista elképzelésben még megmaradt űrként. Ha jól értem, Golda Jankó azt mondta, hogy maga a műfaj, egy MTESZ - székház, vagy egy Technika Háza éppolyan sztalinista vagy modernista - ha szabad a kettőt összekapcsolni -, mint amilyen műfajuk voltak a pártszékház vagy a sportcsarnok. Van-e ebben igazság?

Golda János: Engem a helyzet drámaisága fogott meg: az a kérdés, hogy az építés folyamatának és az építésnek a drámáját próbáljuk megragadni. A Technika Háza létrehozása igazi dráma. Egy hosszú ideig tartó és az építész számára súlyos következményekkel járó igazi dráma volt, ahogy én ismertem. Egy igazi drámához kell drámai konfliktus, drámai elem és ilyen drámai elemnek találtam azt, hogy van egy ilyen államilag kitalált program, egy régió számára - a Technika Háza -, amit megkap egy építész feladatnak és megbirkózik vele. Én azt mondtam, hogy ez a program egy adott korszakban tipikus, bizonyos fokig ennek az állami bürokráciának egy eléggé banális programja, és ez szembesül egy nagy kvalitású építészmentálitással. Ez az a drámai alaphelyzet, amit itt Csaba megoldott.

Bodonyi Csaba: Sajnálom, hogy olyan helyzetbe hoztalok, hogy tévedésekkel kell eloszlatnom. Az első tévedés az, hogy Miskolcnak négy városkapuja van és nem egy. A második tévedés: az a telepítési szituációból levezetett gondolat, amit Ekler Dezső kezdeményezett, az lényegében az egész folyamatot, azt a szituációt, ami az épület létrehozását végül is jellemezte, csak érinti, és nem meghatározza. Tehát, egyrészt ha ebből a második tévedésből indulok ki, akkor teljesen igaz az, hogy egy olyan közintézmény-lánc egyik eleme a MTESZ - székház, amely mögött nem volt az első építési mozzanatot megelőző térbeli gondolat. Ezért ezek az épületek sajátos szoborként kerültek ide. Itt fel kell sorolnom, hogy mik ezek: a volt MSZMP - székház, a BÁÉV - székház, a SZOT - székház, a sportcsarnok és a könyvtár, végül az építés sorrendjében utolsó elemként a MTESZ székház. Ez több milliárdos beruházás, amelyből más városok, ha volt előzetes térbeli gondolatuk, akkor egy komoly városközpontot tudtak létrehozni. Például a salgótarjáni is ilyen: 3-4 középület egy egész

városra kiható minőséget teremtett, valamilyen módon karakterizáló együttes jött létre. De parttalan volna ezt más városokkal és más történetekkel összehasonlítani. Ott a négy épület megteremtése az egész városra kihatott, itt ennél jóval több épületről van szó, és a város minőségét nem befolyásolták. Azért nem, mert nem volt mögöttük térbeli gondolat, nem tervezte meg senki azt az „ürességet”, ami mögött vagy mellé az épületeket szervezni kellett volna. Ismert volt előttem, hogy ez a probléma a MTESZ - székház révén utólag már nem rendezhető, és csupán arról lehet szó, hogy a beépítéssel átmenetet lehet képezni a házra, hogy egy elemévé váljék a közintézményláncnak. Bár bizonyos átmenetet biztosított a megépült épületek között, bizonyos térbeliséget kölcsönözött nekik.

E.D.: Lehetséges ennek a több mint tíz éves történetnek a menetét rekonstruálni? Hiszen úgy emlékszem, a telepítés szempontjából is mások voltak az első variációk. Ha jól tudom, a pártszékház mögött volt az első hely.

B. Cs.: Pontosán, az első terv oda készült, az 1976-os tervpályázat alapján. Azok után öt különböző helyszínt járt meg ez a program és tizenhárom tervvariációt. A tizenharmadik épült meg, és már annyira belejöttem a fölösleges tervezésbe, hogy van egy tizennegyedik is a tiótkomban. Ez volt a Tudományos Panteon.

E.D.: Mi magyarázza ennek a programnak az állandóságát, tehát hogy több mint tíz éven át folyamatosan jelen tudott lenni, mint reális beruházási szándék?

B. Cs.: Ez érdekes, hogy mi tartotta ezt fenn. Sokan azt hiszik, az a látszat, hogy a létrehozásának technikáját illetően is beleilleszkedik a - ti úgy mondtátok: sztalinista - nagyberuházások sorába. De sajnos ez nem hiteles, nem ez történt. A MTESZ - székház alulról jövő kezdeményezés, egyértelműen nem állami beruházás. Itt valami olyasmi történt városi szinten, ami Makovecz Imrével Zalaszentlászlón történt a faluház esetében. Ott is vannak intézmények, amelyek résztvesznek, kényszerűségből. Itt is résztvettek intézmények, de alapvetően alulról jövő társadalmi kezdeményezés volt. Igaz, hogy nem a település

szintjén jelentkezett a kezdeményezés , hanem egy réteg kezdeményezése volt. Ez a réteg a műszaki értelmiség volt, ami a MTESZ- ben tömörül. Viszont 14 ezer emberről van itt szó, ami kitesz egy települést, akiknek 10 éves vágyuk volt már azt megelőzően is, hogy a kinőtt épületük helyett egy új intézményt teremtsenek a maguk számára . Ehhez ők nem kaptak állami segítséget. Volt néhány lelkes ember a MTESZ- ben, akik ezt mozgatták, és elsőként egy pályázat kiírásával kezdeményezték, majd, ahogy ennek a megvalósítása megihűsült , a különböző variációkban tulajdonképpen állandóan fenntartották. A folyamatosságot lényegében az biztosította , hogy ezek az emberek végig közreműködtek, az elejétől a végéig. Energiájukat, lelkesedésüket nem vesztették el, hogy ez megvalósuljon. Végül is az épület nem is állami beruhásként valósult meg, hanem különböző intézmények, vállalatok adakozásából, különböző anyagi és pénzügyi hozzájárulásokból és tervezési társadalmi munkából, ez volt a mi hozzájárulásunk. Ezek a Borsod megyében tevékenykedő vállalatok az építésben is részt vettek . Tehát anyagokat adtak : a hejőcsabai cementgyár adta a cementet, a Borsodi Vegyikombinát adta a műanyag ablakokat , a műanyag hőszigetelési anyagokat és az akusztikai szigetelő anyagokat, az Ózdi Kohászati Művek adta a betonacélt, a DIGÉP adta az acélszerkezeti munkákat, ÉÁÉV adta az alapozási munkákat, a BÁÉV felépítette jutányos áron, Bútoripari Vállalat adta hozzá a bútorokat és hozzá kell tennem, hogy az itteni ÉMÁSZ adta hozzá a pénztét közben , mert ez végül is nem csupán a MTESZ - székház , hanem ÉMÁSZ- központ is, tehát társberuházás. Ez is a taktikai elemek közé tartozik.

Tehát azt mondhatnám: ami falusi szinten történt Zalaszentlászlón , az történt itt urbánus szinten, egy nagyipari város szintjén. Sőt, egy ipari megye sajátosságainak megfelelően. Az az érdekes, hogy már az elejétől így volt, ez volt a kiindulási helyzet. 76-ban, az első pályázat során az én elsőfjás tervem tulajdonképpen erre alapult, hogy ezeknek a borsodi üzemeknek, gyáraknak, építőipari vállalatoknak a kapacitását és technológiáját építem be, szinte konszignatív módon, a tervbe. Ebbe bele volt építve a BVM,

a drótygár, az LKM , a BÁÉV , és össze volt konszignálva, és követhető módon ezekből az alkatrészekből állt , amit a borsod megyeiek le tudtak volna gyártani. Sajnos a végeredmény nem ilyen sterilen valósult meg, amit sajnálok is , mert az eredeti tervnek egyik lényege éppen ez volt, hogy konszignatív módon állt össze az anyagi háttere. A másik egy konstruktivitás volt, ami akkori gondolkodásomat jellemezte . Ami inkább a szerkezetek drámái erejére épített és nem a terek drámaiságára. Az építészeti felfogás is, mindaz, amit az építészetről gondoltam, hosszú időn , tíz éven keresztül , lényegében beleépült; mindaz, ami az első pillanattól a szemléletemet alakította . Ilyen szempontból ez a ház számomra az építészeti felfogásomat illetőleg is integráns dologgá vált. Merőben eltér az első kiindulási változattól.

E.D.: Jó volna beszélni a tervekben követhető szemléletváltozásokról, ami a Te személyedhez köthetően a tíz- tizenöt évben végbement. De hadd kérdezzek arról, hogy a társadalmi összefogásnak , ennek az erőnek a fenntartásában milyen szerepet játszottál? Ha egyszerűen akarom mondani, azt kell ez jelentse, hogy az emberek és a cégek bíztak benne, hogy az ő szociális jelenlétük kifejeződhet egy ilyen házban. Miként maradhatott ez fenn több mint tíz éven át? Volt ebben neked szereped, Te kellett, hogy ébren tartsad ezt , vagy pedig ez magától így történt?

B. Cs.: Végül is egyáltalán nem a bizalom vagy az együttműködés vagy a konszenzus jellemzi a folyamatot, inkább a dolog tehetetlensége. Az hogy én elkezdtem és csináltam folyamatosan ingyen.

G. J.: Sorra épültek a technika házai az országban...

B. Cs.: Én ezt a folyamatot nem gerjesztettem, inkább csak integráltam, és próbáltam a változatokat aszerint kialakítani, amilyen szituáció kerekedett; és a bizalom sem volt meg igazán, az kiderült a végére, hogy mennyire nincs meg! Ennyiben eltér a zalaszentlászlói folyamattól, hogy itt, ennek a megvalósulási folyamatnak nem én voltam a gerjesztője. Én inkább próbáltam integrálni a különböző szituációkat, és ehhez különböző terveket produkáltam.

E. D.: Föl tudnád idézni a történet álmásait? Melyik terv miféle helyzetet ír le? Melyik mire ad választ?

B. Cs.: Az első terv, az volt a kiindulás . Az volt a teljes program, és egy jóval nagyobb program, mint ami megvalósult. Az a fele. Akkor optimisták voltak a kezdeményezők és leírták az igényeiket. El kell hogy mondjam , hogy egy tervpályázat volt, egy őszi időszakban , amikor nyaralásból jöttünk vissza , és fűtő-résző jökedünkben egy hét alatt fölrajzoltuk százasban és nagyon örültünk annak , hogy a Tudomány és Technika Házát funkciójában is jellemző konstruktivitást és technicista szemléletet bele tudtuk vinni ebbe a házba. És azt a taktikai elemet , hogy ez borsodi elemekből kell hogy összeálljon. A második terv még ugyanarra a helyszínen szólt , de már ötvözete volt egy másik tervnek , amit azzal párhuzamosan terveztem a miskolci TV- stúdióknak. Ekkor jött ide Grósz Károly első

titkárak, és az ő programja volt, hogy a TV-stúdió megvalósuljon.

A Technika Háza e mögött elhalványul. Először programként úgy jelentkezett, hogy ötvözzük össze ezt a két dolgot. Erre született egy terv, amelyik tartalmazta volna a TV-stúdiót is. Később a TV-stúdió erősödött, és kitérte a Technika Háza programját, és a TV-stúdió akart megvalósulni. Erre csináltam három variációt, de itt is megelőzte a munkát egy tervpályázat, amelyre egy negyedik variáció kellett és egy másik helyre. Ez az Eszperantó téren lett volna, a Domus Anuház előtt. Itt lett volna a TV-stúdió. Aztán a TV-stúdió átkerült a MTESZ-székház helyére és egy darabig együtt haladtak, majd elváltak. Amikor elváltak, akkor egy éven keresztül három stúdióvariáción dolgoztam. Aztán a TV-stúdió megvalósításának lehetősége anyagi, politikai és egyéb összefüggések miatt megszűnt. Felerősödött újra a MTESZ-székház iránti igény, de kisebb volumenről és más helyszínről volt szó. A MTESZ-aktivisták fenntartották az igényüket, hogy épüljön meg a ház, különböző kompromisszumos javaslatokkal áltak elő. Többek között azzal, hogy a jelenlegi MTESZ-székházat bővítjük meg. Erre is készült terv. Aztán készült egy másik a könyvtár előtti területre, ahol most a MTESZ-székház áll. Majd felvetődött, hogy egy foghíjba építsük be, ez egy negyedik helyszín. Ekkor nosztalgikaként fölmerült az első háznak egy alternatív megoldása, ami annak egy egyszerűbb, de konstruktivitásához, szelleméhez hasonló alternatíva lett volna. Majd a könyvtár előtti terület véglegesült. Ez a helyszín az igazságtalanul elcsapott igazgatóm javaslatára került napirendre, aki azt mondta, hogy nem foghíjba és nem bővítésként, hanem méltó helyszínre kell tenni ezt a házat. A hely történetéhez hozzátartozik, hogy valaha ott földszintes házak álltak. Közük egy cukrászda, majd azt lebontották, fűvel bevetették. Utána három kivételi terv készült oda, az egyik a Plesz Antal-léle kiállítási csarnok volt, a másik a Szabó József által tervezett Olimpia nevezetű tranzitszálló és a harmadik terv egy tíz emeletes szálloda. Egyik sem épült föl, a terület üresen és gazdátlanul állt. Végül is ez indokolta azt, hogy ez a ház ide kerüljön. Közben annyira megszokták a szabad területet a lakosok is, hogy úgy gondolták, hogy zöldterület-ellenes a beépítés, sokan tiltakoztak is ellene. Alvar Aalto sokban motiválta ezt az épületet, többek között abban az Aalto-féle elvi magatartásban, hogy képes volt egy épület egységén belül minden helyiség önnállóságát megtartani. A rész és egész úgy függött össze, hogy az egész nem terrorizálta sosem a részt, vagy a részleteket. A WC WC volt, a nagy lért nagy tér. A terek önnállósága úgy integrálódott egy egésszé, hogy közben az egész is megteremtődött. Ezt én követendő magatartásnak tartottam. A végül megépült MTESZ-székházban ez az alapállás, úgy érzem, benne van.

E.D.: Ha jól értem, döntő tényező volt, hogy ez a

parkban álló szoborszerű, modernista épületek közti tér lett az épület végleges helye.

B.Cs.: Nem tér, hanem üres terület. Igen, az épületen küszködtem azzal, hogy valamiféle teret csináljunk a könyvtár és a sportcsarnok előtt, és a három épület együttesen valami teret zárjon le. Ez léleg sikerült. Látván, hogy a MTESZ már nem tud rendet teremteni ebben a közintézmény-láncban, egyrészt legalább az átmenetet akarta biztosítani, másrészt saját kis teret csinált magának. Kívül, de belül is. A terek sokkal fontosabbakká váltak, mint 76-ban. A legfontosabb nem is ez volt, hanem a külső és a belső terek komplementerítése, amit én a legfontosabb és legérdekesebb szakmai problémának tartottam a tervezéskor. Számomra ez a terv szakmai, belső, teljesen magánjellegű élménye. A konstruktivitás adta drámai erővel szemben a terek összetettsége és folyamatossága, egymásba kapcsolása lett a fontosabb számomra.

Erre a helyszínre is készült négy változat, és van egy tartalék megoldás, ez a parteon.

E.D.: A program változott közben, vagy pedig a felhasználásod és a szituáció változott meg?

B.Cs.: A program is változott, mert ötvöződött egy ÉMÁSZ-programmal, ami két szintet tölt ki a házból. Bár ez nem látszik, mert hátsó megközelítésű, és nem játszik össze a két épület használatában, teljesen szeparált.

A MTESZ-székház a megyei értelmiség találkozóhelye, fóruma akart lenni. Kicsit másképp üzemel pillanatnyilag, mint amire gondoltam.

E.D.: A te kitérítéssodat mi motiválta? Az az ember érzése, hogy az egészet az hozta ál az innenső partra, hogy te magát a tervet fontosnak tartottad annak ellenére, hogy ehhez legalább 14 különböző variációt kellett megrajzolnod. Mi hajtott?

B.Cs.: Valamiféle ostoba fanatizmus. Ez a ház nem miattam épült meg, ez tévedés. Tulajdonképpen bele is láradtam, a tizenkettedik variáció után majdnem feladtam. Nagy nehezen szedtem össze magam.

E.D.: A különbs az, hogy mindezek ellenére a megépült ház meglepően friss. Az a költészet, ami az első tervvariációban benne van, benne van a megépült házban is. Bár egészen más házról van szó. Látni kell ugyanis, hogy ipari termékek vannak építészeti minőségigé átlényegítve itt is.

B.Cs.: Persze.

E.D.: Honnan van benned ez a megszállottság, ez a frissesség? Miskolcra vonatkozik ez, arra, hogy Miskolcnak kell legyen egy ilyen háza?

B.Cs.: Nem Miskolcra vonatkozik, sőt, ez a ház döbbentett rá arra, hogy sem egy házba, sem Miskolc városába ennyit invesztálni nem szabad. Most nem apró sérelmekre gondolok, hogy a kivitelezővel együtt meg sem hívtak minket az átadásra, miközben az előadók a műszaki értelmiség fontosságáról beszéltek. A kérdés az, hogy miért nem adtam föl hamarabb. Nem tudtam feladni. Fő kellett volna hamarabb.

adnom, mert... nem is nyertem semmit rajta.

E.D.: Lehet, hogy ez a ház mégiscsak a kitarásod miatt épült föl?

B.Cs.: Semmiképpen. Nem.

E.D.: Mivel bizonyítod?

B.Cs.: Azzal, hogy egy csomó lelkes embert ismerek, akiknek az energiája benne van ebben a házban, és nélkülük nem épült volna fel. Hiába csináltam volna terveket, még tizenháromat. Nem miattam épült fel ez a ház. Nézz ide, itt egy csomó lelkes ember dolgozott, kivitelezők is, beruházók is, szervezők is, akik akarták ezt a házat. Én a tervet szolgáltattam ehhez. Csak az mondható el, hogy miattam ilyen a ház. Hogy jó vagy rossz, az egy más kérdés, de miattam ilyen, a megvalósulása nem rajtam múlott.

Szilvási Attila: Van egy pszichológiai csapda, amit Hankiss Elemér írt meg a könyvében. Háborúban megfigyelhető: ha az illető ország beleinvestál valamennyi pénzt a háborúba, hogy egy terület megszeressen, egyre többet investál bele csak azért, hogy legalább egy részt visszakapjon a pénzből. Ezért mindig egyre többet investál bele, és a végén már sokszorosan annyi pénzt vagy energiát öl bele, mint amennyit megérme.

B.Cs.: Tehát arra gondolsz, hogy én beleöltem már annyi energiát, hogy már azt próbáltam menteni, ugye?

Sz.A.: Igen, hogy valami visszajön...

B.Cs.: Ebből az ég-világon semmi nem jön vissza, csak egy önigazolás.

Fodor István: Mennyire fontos, hogy áll ez a ház egyáltalán?

B.Cs.: Az én szempontomból? Nem olyan fontos. Mondjuk a folyamatra nem jellemző ez, mert számomra ugyanolyan fontos volt az első variáció is.

F.I.: Ha a megrendelők nem ragaszkodtak hozzá igazán, akkor azok miatt küzdöttél, akik melletted kitarítottak?

B.Cs.: Én nem küzdöttem. Magammal küzdöttem. Senki mással. Bizonyos szempontból élveztem is azt, hogy új variációkat kell csinálni.

F.I.: Úgy érzed, hogy ez most a legjobb ház?

B.Cs.: Nem. Nem. Lehet, hogy az lett volna a legjobb, a fiókban levő utolsó. Lehet. De még az elsőt is meg akarom csinálni egyszer valahol. Nem tudom, hogy hol, de megcsinálom. Vagy egy más változatban, de megcsinálom.

E.D.: Meg tudnád fogalmazni azt az építészeti hitet, ami a megépült házban van? Mit kellett tudnia ennek a háznak?

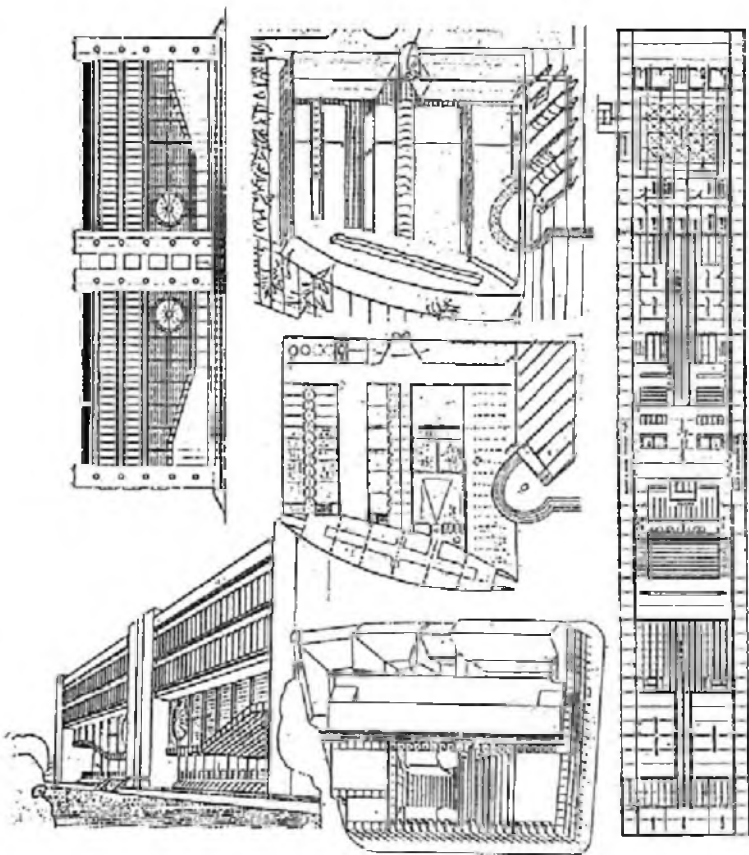
B.Cs.: Elsősorban azt kellett tudnia ennek a háznak, hogy a hülye helyzetet kövesse, hogy nincs rá pénz, de van rá valóságos társadalmi igény. És hogy lehet egy pénznélküli helyzetben megteremteni az építés feltételeit. Ez motiválta azt is, hogy mindenféle olyan alkatrészből próbáljuk megépíteni, amit gyártanak. Üvegterítő lett volna, csak miután féltünk attól, hogy a nyugati tájolás miatt ez túlságosan me-

leg lesz, találtuk ki azt, hogy ez napenergia - hasznosító felületté váljék. Lévén, hogy ez a Technika Háza, különböző technikai megoldásokat vittünk bele. A napenergiának háromféle hasznosítása épült bele a házba. Technikailag még érdekes, és a szituációhoz tartozik: miután az ÉMÁSZ az egyik beruházója az épületnek, ezért az egész épületben elektromos fűtés van, egyetlen energiára épül. Elektromos a klíma, a padlófűtés, az irodák hőtárolós kályhafűtése is. Ez nem így lett volna, ha ez a beruházási párosítás nem áll elő. Az acélszerkezetű tartók a tetőn tulajdonképpen karosszéria-rendszerű szerelésre épültek, a tervben nem ilyen volt. Műhelyben kellett volna megcsinálni, és a helyszínen beemelni. Miután a BÁÉV ezt nem tudta elvállalni, a helyszínen szerelték össze. Maga a vasbeton váz az iskolaváz-szerkezet egy módosított változata. Ez abszolút nem erre született, de erre alkalmaztuk. Mindig gondoltuk, hogy a technológiai kötöttsége nem válhat építészeti kötöttségekké. Csupán a szellemes alkalmazás függvénye az, hogy mi születik meg, senki sem gondolja, hogy ez a ház iskolavázból áll.

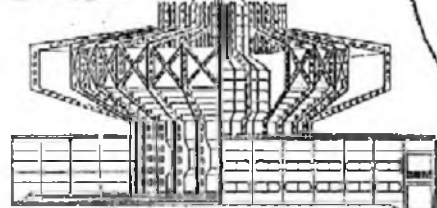
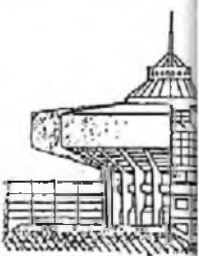
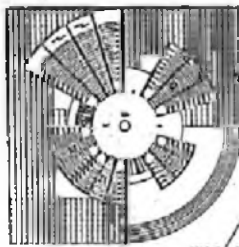
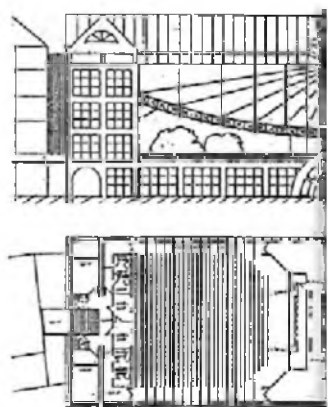
Egy alapvető különbségre fel kell hogy hívjam a figyelmet, mert a ti kérdéseitek provokálják. Ezt az egész beruházást nem az építész személye tartotta életben tíz éven keresztül. Én magamat tartottam életben, hogy a különböző helyzetekhez tudjak különböző tervvariációkat csinálni, és hogy ebbe ne fáradjak bele.

E.D.: A történetből az sugárzik, hogy a te felfogásod szerint az építész semleges tényezőként fogadja a megbízásokat. Azokat a feltevéseket is, amelyek meghatározzák, hogy milyen anyagból, milyen szerkezetből, milyen kötöttségekkel lehet építkezni. Az építészet mintha abban állna, hogy ezekből a tényezőkből, a funkcióra és a szerkezetre vonatkozó tényezőkből hozzon létre valamit, ami ezeken a tényezőkön túlmutat. Hogy fogalmaznád meg a hitvallásodat, amit ha igaz, ez az épület is igazol?

B.Cs.: Úgy fogalmaznám meg, hogy az építész szerepe épületenként változó. Elképzelhető, hogy bizonyos helyzetekben az építész generáló szerepet kap az egész létesítményt illetően. Más esetben pedig próbálja szellemileg követni az igényeket, és ebben a dologban a hitvallásom az, hogy az anyagi körülményeket végül is nem az építész teremti meg. Az építész feladata az, hogy szellemileg próbálja követni az anyagilag kötött szituációt, és abból próbáljon az igényeknek megfelelő épületet teremteni, és ezen túl fogjon építészeti kísérletekbe, amelyek az ő szellemi impulzusát és saját programját próbálják megvalósítani. Tehát úgy gondolom, hogy bármely programtól függetlenül létezik egy építészeti tervezői program, ami egyáltalán nem biztos, hogy ellentmondásba kerül az épületet gerjesztő energiákkal. Az építész saját magán is kísérletezik, miközben házat csinál, és az építészeti kísérletét is kell, hogy programjává tegye. Sajnálom, amikor ez nem így történik. Mondhatnák

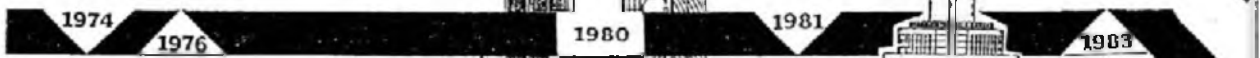

"Tulajdonképpen bele is fátyoltam,
a tizenkettődik variációját
majdnem felejtettem.
Nagy nehezen összerakultam nagyon."

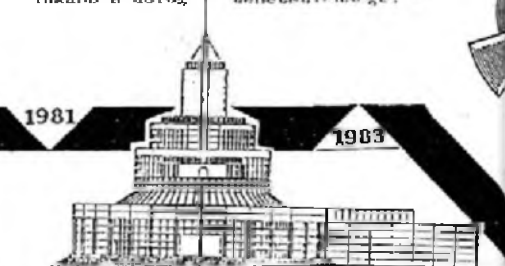
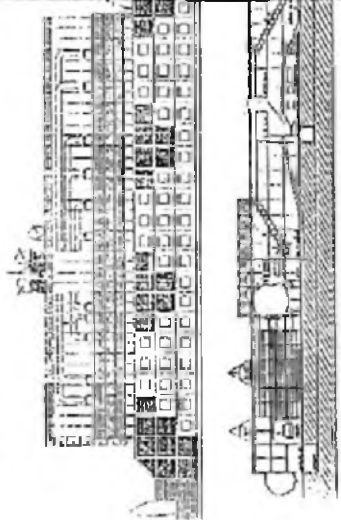
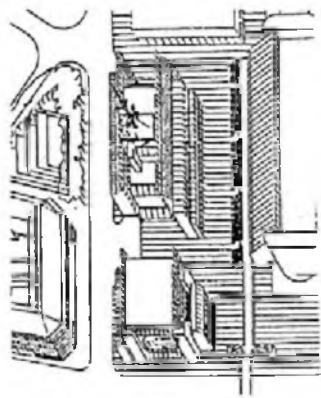

"Végül is egyáltalán nem a hisztion,
vagy az egyáltalánosság, vagy a
közszemélyes jelölés a folyamatok,
inkább a dolgok lehetősége."

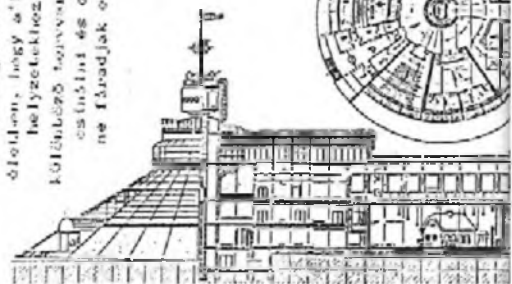
MTESz székház

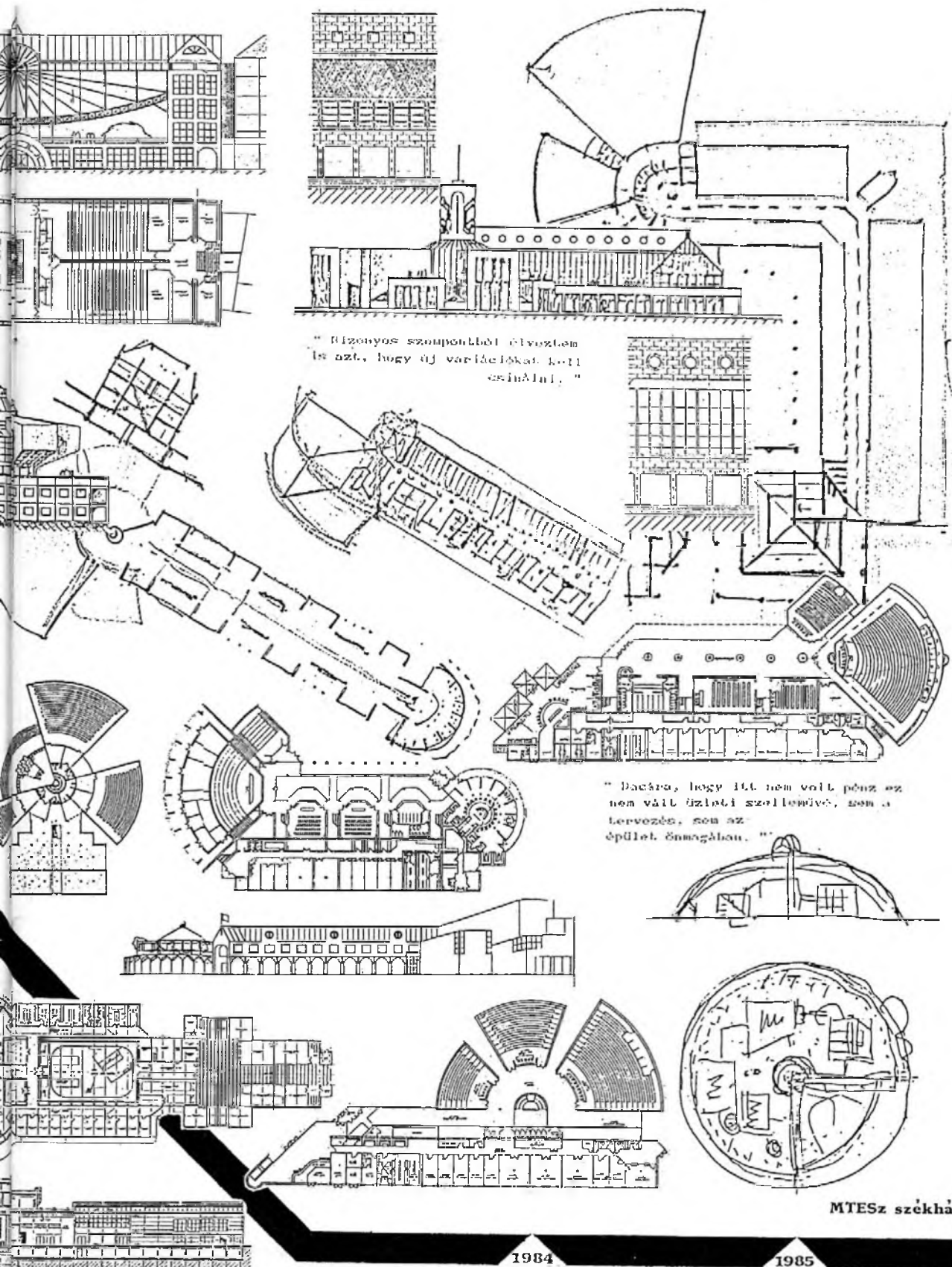

TV stúdió

"En nagyon hatottam
díjtalán, hogy a közönség
helyzetekhez tudják
közönség megismerését
csinálni és ebbe
ne fáradjanak el."

" Bizonyos szempontból élveztem
is azt, hogy új variációkat kell
esimátni. "

" Deára, hogy itt nem volt pénz ez
nem vált üzleti szelleművé, sem a
tervezés, sem az
épület önmagában. "

MTESz székház

erre példát: például a magyar szállodaprogram kiépítése során nem történtek térbeli kísérletek, pedig ilyen nagy beruházások kapcsán kellett volna. Mert van egy a szituációtól és anyagi megvalósulástól, pénzügyi keretektől független dolog, ami az építész elsősorban kell, hogy igazassa: ezek a térbeli problémák, az arányrendszer, a funkciók szervezésének a problémái, mindaz a szellemi probléma, amit a konkrét feladat előír. Majdnem úgy van, mint egy versnél, tehát a szituációk előírnak valakiben egy alapvető érzelmi töltést. Ez a valóságmagja, erre ráépül az alkotó élményanyaga egyrészt, másrészt a tudás, harmadrészt pedig az előrelátó kísérletező kedve, alkotó ereje. Ez a kettő adja végül is azt, ahová eljut.

Egy épület kapcsán az épületet és a programot ugyanúgy szolgálja az ember, mint önmagát.

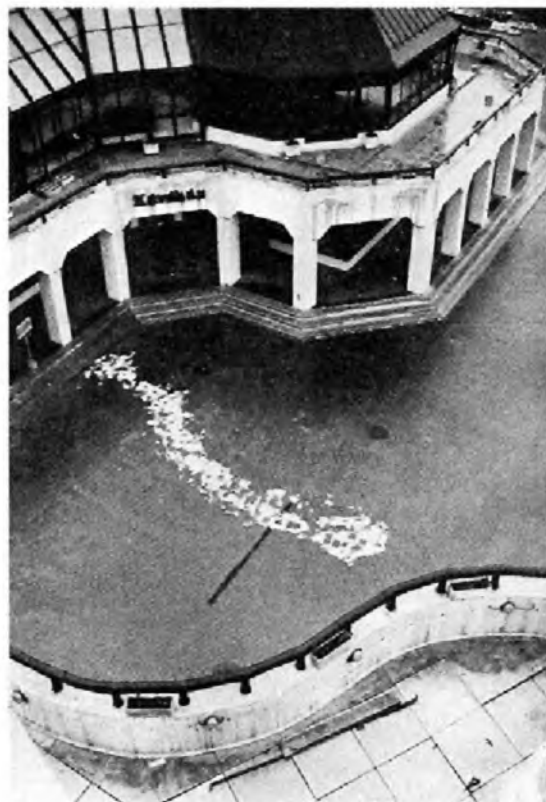
F.I.: Nem úgy érzem, hogy ez ugyanúgy, ahogy te alakultál, mint személyiség, ugyanúgy változott ez a ház is, hanem úgy érzem: ez egy csomó kompromisszumot tükröz.

B.Cs.: Arról van szó, hogy építészetileg igenis fejlődött. Egy homogén és egységes elképzelésből egy sokkal összetettebb és egy térben jóval gazdagabb megoldás született. Csak én az első tervet úgy sajnálom, és az előbb úgy említettem, mint egy fiatalkori szerelmet, ami nem teljesült be. Bármelyik variáció megépült volna, én a sajátomnak érezném. Hogy a folyamatot hol csapolta le a valóság, az nem tőlem függ.

Dacára, hogy itt nem volt pénz, ez nem vált üzleti szelleművé, sem a tervezés, sem az épület önmagában. Nem csupán a szituáció vet fel problémákat, hanem az építésben is élnek problémák, amelyeket egy épületen, egy aktuális cselekvésen keresztül ki akar jelezni. Annak megfélemlően, hogy éppen hol tart az építész gondolkodásban. Minden építés alkalom arra, hogy ezt kifejezze. Ez a kettő találkozik tulajdonképpen egy valóságos épületben: egyrészt az anyagi, üzleti szituáció és társadalmi akarat, másrészt az építész felkészültsége, szándéka, szellemisége és magatartása. Hogy ez a két szituáció hogyan találkozik, tulajdonképpen mindig az építész minőségén múlik. Magyarul ebből a házból nagyon sok más ház születhetett volna, ha nem én csinálom, de akkor is, ha én csinálom, de különböző helyzetekben csapjuk azt le. Tulajdonképpen a folyamat azt jellemzi, hogy én ezzel a helyzettel, ami egyébként változó volt, és én magam is változtam közben mint építész, hogyan találkoztunk össze. Ezek különböző tervvariációkat jelentettek. Ez az épület olyan szempontból hiteles, hogy amikor én ezt terveztem, az én építészeti felfogásom vagy szándékaim és a szituáció tulajdonképpen hitelesen találkoztak.

Dienes János: Maradt bennem egy túske: elhangzott az, hogy Miskolcra nem érdemes investálni és nyitva maradt ez a kérdés.

B.Cs.: Amikor én idejöttem, azért jöttem ide, mert úgy

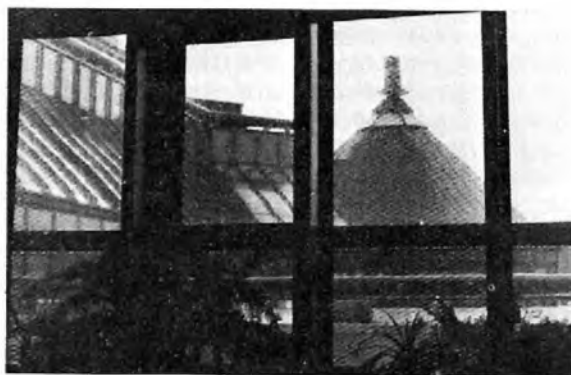
gondoltam, hogy itt nem volt és nincs is építész, és nyilván akkor itt szükség van építészekre. Ebben a hitemben én csalókoztam. A történelem ismétli magát, mert ahogy nem hívták ide Lechnert városházát tervezni, mint ahogy hívták Kecskemétre, Szegedre vagy Nagykőrösre, ugyanúgy nem hívták ide ma a kvalitásos építészeket. Ahogy Lechner Jenőt hívták valaha Sárospatakra, majd később Makoveczet, úgy nem hívták Miskolcra sem a Lechnert, sem a Makoveczet, és ugyanígy nincs rám sem szükség. Ez a felismerés végül is a MTESZ-székházon keresztül véglegesült bennem.

F.I.: Amikor eszedbe jut ez a ház, mi az, ami elsőnek beugrik?

B.Cs.: Az ugrik be, hogy tíz év az élelemből ez, és hogy milyen rossz hatékonyságúan dolgozik az ember. Hogy ennyi energiával 10 másik házat megcsinálhattam volna. Az, hogy ennek ellenére sem szabad feladni, vagy dekadenssé válni. Én abban bízom, hogy mégiscsak felépült valami, tehát az építés az többlet, ez valamiféle hozzáadás egyrészt a környezetnek, másrészt a társadalmi mozgásoknak valami olyan kerete, amelyben történik majd valami. Ha nem is az, amit elképzeltem, de hát ez végül is áll 50-100 évig is, gerjeszt majd dolgokat, talán még az építészekben is. A használókban mindenképpen.

F.I.: Megfelel annak a funkciónak, aminek tervezted?

B.Cs.: Azt hiszem, meglelel, de nem az történik benne, kényszerűségből egy ilyen üzleti szellemű üzemelte-

tése valósult meg a háznak. Ami lehet, hogy ezzel a gazdasági helyzettel összefügg és ilyen módon természetes. Igazából nem igazolja vissza az eredeti szándékot. De lehet, hogy nem egy tudományos fellegvár, mint ahogy én gondoltam, hanem egy ilyen üzleti szellemű találkozási fórum, de hát mégis történik valami a kávéházban, az előadóteremben, az előcsarnokban. Nekem végül is le kell mondanom tárgyi meg szellemi értelemben egyaránt arról, hogy táblát állítsak az épületem mellé, hogy megvalósítsa azt, amit én arról gondoltam. Most már levált rólam, mint egy elmúlt szerelem. Némi féltékenység maradt. Már akkor is, amikor átveszik üzemeltetésre a házat, a féltékenység előáll, hogy ami eddig az emberben egy szellemi programként élt, az most egy ilyen hasznos funkcióvá változott. Az, ami létrehozta, az egy ürügy, tartalmaz bizonyos többleteket, amit például az építész visz bele. Ezáltal alkalmassá válik a funkció eredeti inspirációtól független dolgoknak a befogadására. Nemcsak egy épület ilyen, egy utca is, egy köztér is ilyen, például Krakkó főterét szokták felhozni. Ami nemcsak a posztókereskedőknek vagy az akkori kornak volt szervező eleme, hanem ma is az. A terek túlmutatnak a politikán. Aki azt mondja, hogy minden kor olyan építészteret teremt, ami abból a korból szervesen kinő, az téved. Az építészlet több ennél, az építészeti terek többet tudnak annál mint az a szituáció, ami őket létrehozta. Látszik, hogy egy műemléki épületet ha átalakítasz,

jobb lakást lehet belőle csinálni, mint egy újból. Miért? Mert vannak olyan tartalékai, amit az építész belevitt a létrehozó igényeken túlgondolva.

F.I.: Te gondoltál erre a házadnál?

B.Cs.: Persze, minden témél gondolok erre. Ha ilyen tartalékkal nem dolgozik az építész, akkor az nem lát a jövőbe.

A terek befogadóbbak, mint a létrehozó aktus, sokkal "demokratikusabbak". A kérdés az, hogy lehet olyan tereket létrehozni, amelyek hosszútávon befogadóak, és nem csak egy esetben, egy konkrét dologban.

Minél közelebb áll a lényeghez egy gondolkodás, annál örökérvényűbb, annál hosszabb távú. De minél hosszabb távon marad meg, annál kevesebb a tartalmi hitele. Az én mesterem, mondjuk a Lao Ce, az ma is érvényes, de olyan szűk spektrumban gondolkodik már... Egy konkrét gondolkodó az jellemzi a korát és azután elhal, ezzel szemben áll egy Lao Ce, aki megfogalmaz bizonyos lényegi dolgokat, amelyek ma is érvényesek és mindig aktuális tartalommal értelmezhetővé válnak. Arról van szó, hogy valójában a lényeg borzasztó egyszerű és megfejthetetlen dolog, ami mindig minden dologban benne van, és ezt minden élettörténet vagy történelmi szakasz próbálja értelmezni valamilyen módon. Végül is minden ház a jelenségvilághoz tartozik, de nem a lényegi dolgokhoz. Az, hogy egy ház a lényegi világba tartozzék, az végül is igazán mindig az építészről függ. Azok a filozófiai kategóriák: látszat, jelenség, lényeg, ezek az építészetben is megvannak. Vannak igazán látszat-épületek, ezeket a politika hozza létre, a lényegi világból nagyon kevesen tudnak átmenteni épületekbe maradandó gondolatokat. Szerintem például a Makovecz Imre az a lényegi világgal igen szerves kapcsolatban van, és sok benne van az ő épületeiben a lényegi világból.

Valamilyen módon azokban is benne van, amiket én csinállok. Amilyen vagyok, attól van benne, nem attól, hogy akarom. A MTESZ-székháznál ez a tér-tömegnek a programja, komplementaritása, ez egészen a lényegi világhoz tartozik. Ez a fajta, ha tetszik filozófiai, ha tetszik építészeti probléma. Ez már régen izgat engem, és ebben az épületben talán legkomplettebben van kifejtve. Nem érdekel, hogy ezt észreveszi-e valaki, vagy sem.

Ilyen finom részletek ebben nincsenek, én nem szoktam finom részleteket csinálni. Nem, mert ilyen magyar kivitelezéssel nem lehet. Inkább a térbeliség izgat. Én nem szoktam design-t csinálni.

A riport a Miskolcon folytatott beszélgetés magnófelvétele alapján készült.

Bodonyi Csaba (1943) Ybl - díjas építész, 1970 - 89 között az ÉSZAKTERV építésze, majd főmérnöke. 1989 - től az INTERPLAN osztrák - magyar Kft. magasépítő műteremvezetője.